Oruç İbadeti Ve Nefis Terbiyesi
Gönderen Kadir Hatipoglu - Temmuz 10 2013 20:41:22

ORUÇ İBADETİ VE NEFİS TERBİYESİ[1]   Oruç ibadeti, İslam'ın beş temel esasından biridir.[2] Farz oluşu kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Yüce Allah,   يا ايها الذين امنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم لعلكم تتثون   “Ey müminler! (Kötülüklerden ve haramlardan) korunmanız için oruç tutmak, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı” (Bakara, 2/183) buyurmuştur. Peygamberimiz (a.s.) ise   من صام رمضان ايمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه   "Kim faziletine inanarak ve karşılığını Allah'tan bekleyerek Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları bağışlanır buyurmuştur.[3]   Oruç Kelimesinin Anlamı   Oruç kelimesi âyet ve hadislerde "savm" ve "sıyâm" kelimeleriyle ifade edilmiştir. Bu kelime sözlükte kişinin kendisini yeme, içme, yürüme ve konuşma gibi her hangi bir söz, eylem ve davranıştan alıkoyması anlamlarına gelir.   Kur'ân'da bu anlamda kullanılmıştır. (Meryem, 26) Dini bir terim olarak savam; müminin ibadet niyetiyle imsâk vaktinden iftar vaktine kadar kendisini yeme, içme ve cinsel ilişkiden alıkoyması demektir.[4]   Oruç Evrensel Bir İbadettir Oruç ibadeti insanlık tarihi kadar eskidir. Yüce Allah, كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم “Sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı” âyeti ile orucun Hz. Adem’den Hz. Muhammed (a.s.)’a kadar bütün insanlara farz kılındığını bildirmektedir.   Tâbîîn müfessirlerinden Katâde b. Dâime, Allah’ın önceki toplumlara farz kıldığı orucun Ramazan orucu olduğunu söylemiştir.[5]   Yahûdiler, Ramazan

orucunu terk etmişler, yerine yılda bir gün oruç tutmaya başlamışlardır. Hıristiyanlar ise sıcak sebebiyle orucu bahar mevsimine almışlar, bu değişimin karşılığı olarak 10 gün ilave yapmışlardır. Daha sonra 10 gün daha ilave ederek orucu 50 güne çıkarmışlardır.[6]
            Orucun Tarihçesi
            Sahabeden Muaz b. Cebel, oruç ibadetinin şu merhalelerde geldiği bildirmiştir:[7]
            a) Aşûrâ Ve Eyyâm-ı Bîd Orucu Hz. Aişe validemizin bildirdiğine göre İslam öncesinde Mekke halkı ve Peygamberimiz “âşûrâ” orucu tutuyordu. Peygamberimiz Medîne’ye geldiği zaman Yahudîlerin “ âşûrâ” orucu tuttuklarını gördü, kendilerine bu orucu niçin tuttuklarını sordu. Onlar, “bu gün hayırlı bir günüdür, bu günde Allah İsrail oğullarını düşmanlarından kurtardı. Musa (a.s.) bu günde oruç tuttu” cevabını verdiler. Bunun üzerine Peygamberimiz (a.s.), ‘biz Musa’ya sizden daha evla ve layığız’ dedi ve âşûrâ orucunu tuttu ve ashabına da tutmalarını emretti.[8] Ramazan orucu farz kılındıktan sonra da Peygamberimiz (a.s.) âşûrâ orucunu tutmuş ve   افضل الصيام بعد رمضان شهر الله المحرم   “Ramazan orucundan sora en fazîletli oruç Allah’ın ayı olan muharrem ayında tutulan âşûrâ orucudur” sözleriyle tutulmasını teşvik etmiştir.[9] Sahabeden isteyen bu orucu tutmuş, isteyen de tutmamıştır.[10] Âşûrâ orucu, muharrem ayının 9 ve 10. günlerinde tutulur.[11] Ayrıca Peygamberimiz (a.s.), Ramazan orucu farz kılınmadan önce “eyyâm-i bîd ” olarak nitelenen kamerî ayların 13, 14 ve 15. günlerinde de oruç tutmuştur.[12] Peygamberimiz (a.s.) Ramazan orucu farz kılındıktan sonra da bu orucu tutmuş ve   صوم ثلاثة ايام من كل شهر صوم الدهر كله   “Her ay üç gün oruç tutmak bütün seneyi oruçla geçirmek gibi olur” söyleriyle bu orucun tutulmasını teşvik etmiştir.[13]   b) Ramazan Orucu   Ramazan orucu, Bakara suresinin 183-184. âyetleriyle hicretin ikinci yılında Bedir savaşı öncesinde şaban ayında farz kılınmıştır. Peygamberimiz (a.s.) hayatında dokuz sene Ramazan orucu tutmuştur.
            183. âyette orucun mutlak olarak farz kılındığı bildirilmekte, ancak orucun ne zaman, nasıl ve kaç gün tutulacağı bildirilmemektedir. 184. âyette bu kapalılık kısmen giderilmiş, orucun “sayılı günlerde” tutulacağı beyan edilmiştir. “Sayılı günler” ile maksat Ramazan ayıdır.[14] Bakara suresinin 184 ve185. âyetinde şöyle buyurulmaktadır: اياما معدودات
            “(Oruç), sayılı günler(dedir)…"

فمن شهد منكم
الشهر فليصمه

"…Sizden kim bu aya ulaşırsa oruç tutsun…"
           Allah, bu
âyetlere Ramazan orucunu tutmayı müslümanlara farz kılmıştır. c) Oruç
Tutma İle Fidye Verme Arasında Muhayyerlik
           Bakara suresinin
184. âyetinde;
فمن تطوع خيرا
فهو خير له و ان
تصوموا خير
لكم ان كنتم
تعلمون و على
الذين
يطيقونه فدية
طعام مسكين
            “(Yaşlılık
veya tedavi edilemeyen bir hastalık nedeniyle) oruca zor güç yetirenler, bir yoksul
doyumu fidye verirler. Bununla birlikte kim bir hayır yaparsa (daha fazla fakiri duyurursa) bu,
kendisi için daha hayırlıdır. Eğer bilirseniz oruç tutmanız sizin için daha
hayırlıdır” buyrulmuştur (Bakara, 184). Sahabeden Muâz b. Cebel’in
bildirdiğine göre bu âyetin hükmü gereğince Müslümanlar
oruç tutma ile fidye verme arasında muhayyer bırakılmışlardır.[15] Sahabeden Seleme b.
el-Ekva’, bu âyet inince isteyenin oruç tuttuğunu, isteyenin fidye verdiğini, 185.
âyet inince bu muhayyerliğin kaldırıldığını söylemiştir.[16] على
الذين
يطيقونه “Oruç tutmaya
gücü zor yetenler” hükmü, çok yaşlı kimseler ile şeker ve
kanser gibi tedavisi zor bir hastalığa müptela olanlar için geçerlidir. “
Fidye” bir fakiri iki öğün doyurmak veya fakire iki öğün doyacağı
miktarda ekonomik yardım yapmaktır.

على الذين
يطيقونه cümlesi “oruca
gücü yetenler” anlamında değildir. Bu takdirde âyet “oruç,
tutmaya gücü yetenlere fidye farzdır” anlamına gelir ki bu “oruç
size farz kılındı” âyeti ile ters düşer. Hasta ve yolcuya farz olduğu halde sağlıklı
ve mukim olup gücü yeten kimsenin oruç tutup tutmamakta muhayyer
bırakılması tenakuz olur. Ayette,
يستطيعون fiili kullanılmayıp
 يطيقون fiilinin kullanılması da cümlenin
“oruca gücü yetenler” anlamında değil, “Oruç tutmaya
gücü zor yetenler” anlamında olduğunu ifade eder.[17]
فمن تطوع خيرا
 “Kim bir hayır yaparsa” cümlesi, fidyeyi fazla vermeyi veya hem fidye
vermeyi hem de oruç tutmayı و ان

تصوموا خير لكم “oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır” cümlesi ise fidye vermekten veya orucu kazaya bırakmadan daha hayırlıdır anlamını ifade edebilir.[18]   d) Ramazan Orucunun Sağlıklı Ve Mukim Olanlara Farz Olması   فمن كان منكم مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر   "…Sizden kim hasta yada yolcu olur (da orucunu tutamazsa daha sonra) tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutar…." (Bakara, 184). من كان منكم مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر و لتكملوا العدة و لتكبروا الله على ما هديكم و لعلكم تشكرون "…(Bu ayda) kim hasta veya yolcu olur (da oruç tutamazsa) tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun (kaza etsin). Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu da sayıyı tamamlamanız ve hidâyete ulaştırmasına karşılık Allah’ı yüceltmeniz ve şükretmeniz içindir” (Bakara, 185). Bu âyetlerde yüce Allah, Ramazan ayına erişen sağlıklı ve mukim kimselerin oruç tutmaları gerektiğini, yolcuların ve hastaların daha sonra kaza etmek üzere oruç tutmayabileceklerini bildirmektedir. Muâz b. Cebel, 185. âyetteki “Öyle ise sizden kim bu aya ulaşırsa oruç tutsun” emri ile Allah’ın orucu sağlıklı ve mukim olan kimseler için farz kıldığını, hasta ve yolcular için oruç tutmama ruhsatı verildiğini, oruç tutmayıp fidye vermenin, oruca gücü yetmeyen yaşlılara özgü kılındığını bildirmiştir.[19] Bir mazeret sebebiyle Ramazan orucunu tutamayan kimse, orucunu kaza etmeden ölürse, bu kimsenin tutamadığı oruç sayısı kadar fidye verilir.[20] e) Orucun Fecr-İ Sâdık İle Güneşin Batması Arasında Tutulma Emri   183, 184 ve 185. âyetlerde orucun Ramazan ayında tutulması gerektiği bildirilmekte, ancak oruca başlama ve bitirme zamanı ve orucun nasıl tutulacağı bildirilmemektedir. Muâz b. Cebel’in bildirdiğine göre Bakara suresinin 187. âyeti inmeden önce müminler güneş battıktan sonra uyuyuncaya (veya yatsı namazını kılıncaya) kadar yiyip içebilirler, eşleriyle cima yapabilirlerdi. Uyuduktan (veya yatsı namazını kıldıktan) sonra artık yeme, içme ve cinsel ilişki ertesi günü akşama kadar yasak idi.[21]   Bu kuralı ihlal eden sahâbîler oldu. Meselâ Ensardan Sırma b. Kays adında bir mümin

Ramazan ayında oruçlu olarak akşama kadar çalışır, akşam evine gelir, namazı kıldıktan sonra yemek yemeden sabaha kadar uyuya kalır. Ertesi günü Peygamberimiz kendisini çok bitkin, halsiz ve oruca dayanamaz bir durumda görür, “ne oluyor, seni çok yorgun, bitkin ve halsiz görüyorum” der. Sırma da “Ey Allah’ın elçisi! Dün, gün boyu çalıştım, akşam eve geldim, namazı kılınca uyuya kalmışım ve bir şey yiyip içmeden oruç tutuyorum” cevap verir.[22]   Hz. Ömer eşi ile ilişkiye girerek bu yasağı ihlal eder, sonra yaptığına pişman olur ve durumu Peygamberimize bildirir. Ashaptan bazıları da aynı hatayı işlerler. Bunun üzerine Bakara suresinin 187. âyeti iner.[23] Bu hususa 187. âyette de işaret edilmektedir: احل لكم ليلة الصيام ارفث الى نسائكم هن لباس لكم و انتم لباس لهن علم الله انكم تختانون انفسكم فتاب عليكم و عفا عنكم فائان باشروهن وابتغوا ما كنب الله لكم و كلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر و اتموا الصيام الى اليل ولاتباشروهن و انتم عاكفون في المساجد تلك حدود الله فلا تقربوها كذالك يبين الله اياته للناس لعلهم يتقون “Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz. Allah (Ramazan gecelerinde hanımlarınıza yaklaşarak) kendilerinize ihanet ettiğinizi size bildi tövbenizi kabul edip sizi affetti. Artık eşlerinize yaklaşın ve Allah’ın sizin için yazıp takdir etmiş olduğu şeyi arayın. Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye kadar yiyin, için. Sonra akşama kadar orucu tam tutun. Bununla birlikte siz mescitlerde itikafta iken eşlerinize yaklaşmayın. Bunlar, Allah’ın koyduğu sınırladır. Bu sınırlara yaklaşmayın. Allah kendine karşı gelmekten sakınsınlar diye

âyetlerini insanlara böyle açıklar” Âyetteki   احل لكم “size helal kılındı” cümlesi, söz konusu yasağın kaldırıldığını ifade eder. Bu yasağın ne olduğu yukarıda zikrettiğimiz hadislerde beyan edildiği gibi âyetin içeriğinden de anlaşılmaktadır. Cinsel ilişkide bulunma yasağı itikaf halinde iken devam etmektedir. Allah’ın koyduğu yasağın ihlal edilmesi, âyette “nefse ihanet” olarak ifade edilmiştir. Âyet, itaatsizlik ederek emir ve yasakları ihlal eden müminlerin, günahkâr olduklarını, ancak günahlarına tövbe ettikleri takdirde affedileceklerini de beyan etmektedir. Oruç kimlere farzdır: Oruç, İslam’ın beş temel esasından biri olup, akıllı ve ergenlik çağına gelmiş, mukim ve sağlıklı kadın ve erkek her mümine farzdır. Adetli ve loğusa kadınlar oruç tutmazlar, tutmadıkları oruçlarını daha sonra kaza ederler. Oruç ibadetini yerine getiren Allah ve Peygambere itaat etmiş olur. Oruç nasıl tutulur: Oruç, fecr-i sâdıktan güneşin batmasına kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiyi terk etmek suretiyle tutulacaktır. Ramazan ayı, 29 veya otuz gündür, 28 veya 31 gün olmaz.[24] Ramazan orucuna akşamdan niyet edilebilir. Uyuyakalıp sahura kalkamayanlara bir şey yiyip içmemek şartıyla kaba kuşluk vaktine kadar oruçlarına niyet edebilirler. Oruç Tutmamayı Mubah Kılan Haller :İslâm dini, kişileri güçleri nispetinde sorumlu tutmuş, güçlerini aşan veya sıkıntıya yol açan durumlarda kolaylaştırıcı hükümler getirmiştir. Buna göre aşağıdaki durumlarda kişiler, oruç tutmakla yükümlü kılınmamış, daha sonra kaza etmeleri veya yerine fidye vermelerine ruhsat tanınmıştır: a) Bir kimse Ramazan ayında 90 km veya daha fazla bir uzaklığa Hanefî bilginlere göre 15 günden, Şâfiî bilginlere göre giriş ve çıkış günleri hariç 4 günden az bir zaman için yolculuğa çıkarlarsa Ramazan orucunu tutmayabilirler (Bakara 2/183-184). Yolculuğa çıktıklarında sahabeden bazısı oruç tutmuş bazısı da tutmamıştır.[25] Bu kimseler, daha sonra tutamadıkları oruçlarını kaza ederler.   Geceden oruca niyetlenip de, gündüz yolculuğa çıkan kimse, dilerse bu orucunu bozar, dilerse tamamlar. Ancak, ayette de belirtildiği gibi orucunu tamamlaması daha iyidir. Hz. Peygamber, Mekke’nin fethi için sefere çıktığında oruçlu iken, Kedîd denilen yere varınca orucunu bozmuştur.[26]   b) Oruç tuttuğu zaman, hastalığının artmasından veya uzamasından endişe eden kimse ile, hastalığı sebebiyle oruç tutmakta zorlanan kişilerin Ramazan ayında oruç tutmayabilirler.[27] Uzman doktorlar, bir kimsenin oruç tutması halinde hasta olacağını bildirirlerse bu kimseler de oruç tutmayabilirler.Daha sonra iyileşince oruçlarını kaza ederler. Ölünceye kadar iyileşmeyen, tedavisi olmayan bir hastalığı olanlar oruç tutmazlar, imkanları varsa fidye verirler. İmkanları yoksa bir şey yapmaları gerekmez.   c) Hamile ve emzikli kadınlar, oruç tuttuklarında kendilerine veya çocuklarına bir zarar vermesi söz konusu ise, oruç tutmayabilirler.[28] Daha sonra oruçlarını kaza ederler.   d) Oruç tutamayacak kadar yaşlı olan kimseler, oruç tutmayıp yerine fidye verebilirler.[29]   e) Oruçlu bir kimse, açlıktan veya susuzluktan dolayı beden ve ruh sağlığının ciddi derecede bozulması tehlikesi ile karşılaşması halinde orucunu bozup daha sonra kaza edebilir. Böyle bir kimsenin orucuna devam etmesi ölümüne sebep olacak nitelikte ise, orucunu açmaması haram olur.

           f) Zor ve meşakkatli bir işte çalışmak zorunda olan bir kişi, oruç tuttuğu takdirde sağlığına bir zarar gelmesinden korkuluyorsa, orucunu tutmaya bilir. Bu durumda olanlar, izin günlerinde veya müsait zamanlarda tutamadıkları oruçları kaza etmelidirler. Yıllık izninin bulunmaması ve haftalık izninin de yeterli olmaması gibi mazeretlerle buna da imkan bulamayanlar, fidye vermelidirler.   Orucu Bozup Bozmayan Şeyler: 1. Oruçlu iken bilerek bir şey yiyip içmek, cinsel ilişkide bulunmak ve isteyerek ağız dolu kusmak orucu bozar.[30] 2. Unutarak yiyip içmek, kan vermek. Peygamber Efendimiz, اذا نسي فاكل او شرب فليتم صومه فانما اطعمه الله و سقيه "Bir kimse oruçlu olduğunu unutarak yer, içerse orucunu tamamlasın, bozmasın. Çünkü onu, Allâh yedirmiş, içirmiştir" buyurmuştur.[31] Unutarak yiyen içen kişi, oruçlu olduğunu hatırlarsa hemen ağzındakileri çıkarıp ağzını yıkar ve orucuna devam eder. Oruçlu olduğunu hatırladıktan sonra boğazından aşağıya bir şey geçerse orucu bozulur.   3. Oruçlu iken rüyada ihtilam olmak orucu bozmadığı gibi, gusletmeyi geciktirerek cünüp olarak sabahlamak da oruca bir zarar vermez.[32] Ancak, zorunlu bir durum olmadıkça, hemen boy abdesti alınmalıdır. Nitekim Hz. Peygamber’in Ramazan’da imsaktan sonra yıkandıkları hadis kaynaklarında yer almaktadır. 4. Kendiliğinden kusmakla oruç bozulmaz. [33] Ancak kişinin kendi isteği ve müdahalesiyle meydana gelen kusma, ağız dolusu olması halinde, orucu bozar.Nitekim Hz. Peygamber . من ذرعه قيئ وهو صائم فليس عليه قضاء و ان استقاء فليقض   "Oruçlu kimseye kusmak gelir de kendisine hakim olamazsa ona kaza gerekmez. Her kim de kendi isteği ile kusarsa orucunu kaza etsin" buyurmuştur.[34]   5. Oruçlu kimselerin iğnelerini iftardan sonra yaptırmaları yerinde olur. Oruçlu iken iğne yaptırmak zorunda olanlar, tedavi ve aşı amaçlı iğne yaptırabilirler; oruçları bozulmaz. Ancak, oruçlu iken gıda ve vitamin iğneleri yaptırmak, damardan serum ve kan almakla oruç bozulur. Daha sonra bu oruç kaza edilir.   6. Ağız veya burnundan su girip yutmadıkça, oruçlu kimsenin yıkanması orucuna zarar vermez. Bu itibarla, ağız ve burnundan su kaçırmamak şartıyla oruçlunun yıkanmasında bir sakınca yoktur.   7. Sprey kullanmak zorunda olan astımlı hastalar oruç tutmayabilirler ve tutamadığı günler sayısınca fidye verebilir. İleride sağlığına kavuşursa, fidye vermiş olsa da, tutamadığı orucunu kaza eder. Ancak böyle bir kişi oruç tutmak isterse, kullanmak zorunda kaldığı sprey orucunu bozmaz.   8. Parfüm veya kolonya sürünmek ve koklamak orucu bozmaz.   9. Oruçlu bir kimsenin morfinli veya morfinsiz olarak dişlerini tedavi ettirmesi veya çektirmesi orucu

bozmaz. Ancak tedavi esnasında, kan veya tedavide kullanılan maddelerden herhangi bir şeyin yutulması orucu bozar.
            10. Diş fırçalamakla oruç bozulmaz. Bununla birlikte, diş macunun, misvak parçalarının veya suyun boğaza kaçması halinde oruç bozulur. Orucun bozulma ihtimali dikkate alınarak, dişlerin imsakten önce ve iftardan sonra fırçalanması uygun olur.
            11. Günümüzde üretilen sakızlarda, ağızda çözülen katkı maddeleri bulunduğundan, ne kadar itina edilirse edilsin bunların yutulmasından kaçınılması mümkün değildir. Bu sebeple bu tür sakız çiğnemek orucu bozar. Ancak kenger sakızı gibi katkısı bulunmayan sakızlarla daha önce çiğnenmiş olup içinde hiç katkı maddesi kalmamış olan ve çiğnendiğinde hiçbir eksikliğe uğramayan sakızların çiğnenmesi orucu bozmaz. Bununla birlikte, oruçlu iken bu tür sakızları çiğnemek mekruhtur.
            12. Kan aldırmak orucu bozmaz. Nitekim Hz. Peygamber ihramlı iken ve oruçlu bulunduğu sırada kan aldırmış[35] ve
 ثلاث
لايفطرن
الصائم
الحجامة و
القيئ
والاحتلام
            "Üç şey vardır orucu bozmaz: Kan aldırmak, kusmak, ihtilam olmak" buyurmuştur. [36]
            13. Göz ve burna atkılan ilaç, genze ulaşması halinde orucu bozar. Çünkü genze ulaşan maddeler boğaza, oradan da mideye ulaşır. Bu durumda oruçlu o günkü orucuna devam eder. Ramazandan sonra bir gün kaza eder. Kulak ile boğaz arasında da bir kanal bulunmaktadır. Ancak kulak zarı bu kanalı tıkadığından, su veya kulak zarını geçmeyecek nitelikteki ilaçların kullanılması orucu bozmaz. Fakat kulak zarı delik olan kişinin kulağına herhangi bir sıvının akıtılıp boğazına ulaşması halinde orucu bozulur. Ayrıca kulak zarını geçip boğaza ulaşabilecek nitelikteki ilaçların kullanılması da orucu bozar. Mazeretsiz Oruç Bozmak Geçerli bir mazereti olmadığı halde Ramazan orucunu tutmayan bir Müslüman Allah’a ve Peygambere isyan etmiş, pek çok sevap ve manevi nimetten yoksun kalmış ve büyük günah işlemiş olur. Mazeretsiz olarak tutmadığı bir günlük Ramazan orucunun yerine başka zamanlarda ömür boyu oruç tutsa telâfi edemez. Peygamberimiz (a.s.); من افطر يوما
من رمضان من
غير رخصة و لا
مرض لم يقض عنه
صوم الدهر كله
و ان صامه “Kim hastalığı ve bir ruhsatı olmaksızın Ramazan ayından bir gün oruç tutmasa bütün günleri oruç tutsa yine bu orucu yerine getiremez” buyurmuştur.[37]
            Kaza,

gününe gün tutmaktır. Kefaret ise; peş peşe iki kamerî ay oruç tutmakla buna gücü yetmeyenler ise akşamlı sabah bir fakiri 60 gün veya 60 fakiri bir gün doyurmakla yerine getirirler. Kefaret orucu ara verilmeden peş peşe tutulur. Adet veya loğusalık halinde bulunan kadınlar, bu günlerinde keffaret oruçlarına ara verirler. Bu durumlarından çıkar çıkmaz ara vermeden keffaret orucuna devam ederek 60 günü tamamlarlar.
            Mazeret Sebebiyle Orucu bozmak   Yolculuk, hastalık gibi meşru bir mazerete dayalı olarak bozulan orucun, sadece kaza edilmesi gerekir. Ayrıca, kasıt olmaksızın yemek-içmek; beslenme amacı ve anlamı taşımayan, yenilip içilmesi mutat olmayan veya insan tabiatının meyletmediği şeylerin yenilip içilmesi orucu bozup, sadece kazasını gerektirir.
            Ramazan ayında dinen geçerli bir mazeret olmaksızın oruç tutmayanlar Allah'a isyan ve büyük günah işlemiş olurlar.
            Mazeret Sebebiyle Hiç Oruç Tutamayanlar
            Şeker ve kanser hastalığı gibi oruç tutmaya mani olan ve tedavisi de mümkün olmayan bir hastalığı olanlar, oruç tutmazlar bunun yerine imkanları varsa her oruç için bir fidye verirler (Bakara 2/184). Fidye, fakir bir kişiyi bir gün akşamlı sabahlı doyurmak veya doyacağı kadar para vermek vermektir. يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر “Allah size kolaylık diler zorluk dilemez” anlamındaki âyet, ibadetlerdeki kolaylığı ifade eder. ORUÇ VE NEFİS TERBİYESİ İnsanların yaratılış gayesi olan ibadet görevi[38]; ya namaz, oruç, zekat ve hac gibi belirli bir zamanda, belirli bir mekanda ve belirli kurallara uyularak yapılır (formel ibadetler), yada her hangi bir zaman, mekan ve şekille kayıtlı olmaksızın yerine getirilir. Allah’ı zikretmek, ana babaya iyilik etmek, şahitliği, tartı ve ölçüyü dosdoğru yapmak gibi emirlere; alkollü içiler içmek, uyuşturucular kullanmak, kumar oynamak, hırsızlık yapmak ve cana kıymak gibi yasaklara uyularak yerine getirilir (informel ibadetler).
            Formel ibadetlerin temel amaçlarından biri, informel ibadetlerin insan hayatında uygulanır hale gelmesini sağlamaktır. Sözgelimi namaz ibadetinin temel amaçlarından biri insanı her türlü çirkinlik, kötülük ve haramlardan alıkoymasıdır.[39] Formel ibadetlerden biri olan oruç ibadetinin Allah rızasını kazanmanı yanında temel amaçlarından biri de kişinin nefsini terbiye etmesi, söz, fiil ve davranışlarına çeki düzen vermesidir. Bu husus hem Kur'ân'da hem de Peygamberimizin hadislerinde açıkça zikredilmektedir: Orucun farz olduğu bildirilen âyette şöyle buyurulmaktadır:يا ايها الذين امنوا كتب عليكم الصيام كما كتب على الذين من قبلكم لعلكم تتقون

“Ey müminler! (Kötülüklerden ve haramlardan) korunmanız için oruç tutmak, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı” (Bakara, 2/183).   Orucun kötülük ve haramlardan korunmak için farz kılındığının bildirilmesi ibadetin insanın kişisel ve sosyal hayatındaki yerini ve etkisini bildirmeğe yöneliktir. Nitekim yüce Allah günde beş vakit kılınan namazın insanı hayasızlık ve haramlardan alıkoyduğunu bildirmektedir.[40] Aynı şekilde orucun da insanı haram ve kötülüklerden alıkoyması gerekir. Peygamberimiz (a.s.);   والصيام جنة فاذا كان يوم صوم اخدكم فلا يرفث و لا يسخب فان سابه احد او قاتله فليفل اني صائم   “Oruç kalkandır. Biriniz oruçlu iken çirkin, kötü ve kaba söz söylemesin, bağırıp çağırmasın, kavga etmesi. Birisi kendisine söver yada çatarsa ona ‘ben oruçluyum’ desin”[41] buyurmuştur. Orucun şehvetini kıran bir özelliği vardır.[42] Hadis-i şerîf, orucun gayesinin insanın edep ve ahlakını güzelleştirmek olduğunu açıkça ifade etmektedir. Eğer oruç, insanı kötü söz, eylem ve davranışlardan uzaklaştırmıyor, edep ve ahlakını güzelleştirmiyorsa amacına ulaşamamış demektir, böyle bir oruçtan istenilen sevap da elde edilemez. Nitekim Peygamberimiz (a.s.),   من لم يدع قول الزور والعمل به فليس لله حاجة في ان يدع طعامه و شرابه   “Kim yalan sözü ve yalan ile iş yapmayı bırakmazsa Allah’ın onun yemesini ve içmesini terk etmesine ihtiyacı yoktur”[43] ve   رب صائم ليس له من صيامه الا الجوع و رب قائم ليس له من قيامه الا السهر   “Nice oruç tutanlar vardır ki onların oruçtan nasipleri sadece aç (ve susuz) kalmalarıdır. Nice geceleri namaz kılanlar vardır ki onların namazdan nasipleri sadece uykusuz kalmaktır” [44] buyurmuştur. Dolayısıyla oruç tutan insan; yalan, yalancı şahitlik, gıybet, iftira, hile, aldatma, kötü söz ve benzeri davranışlardan uzak, iş ve işlemlerinde, söz ve sözleşmelerinde, alım ve satımlarında dürüst ve

dosdoğru olmalıdır.   Gerçek anlamda tutulan oruç, hem kötü söz ve davranışlara, hem de cehennem ateşine karşı perde olur; kişiyi fuhuş ve edep dışı davranışlardan alıkoyar, çünkü “orucun şehveti kıran bir özelliği vardır”.[45] Oruç tutan insan sabırlı olmayı öğrenir. Çünkü Peygamberimizin beyanı ile الصوم نصف الصبر “Oruç sabrın yarısıdır”.[46] İnsanın günah işlemesine genellikle iki şey sebep olur. Biri şehevî arzuları, diğeri dili ve midesidir. من يتكفل لي ما بين لحييه و ما بين رجليه اتكفل له بالجنة   “Kim diline ve ırzına sahip çıkacağına güvence verirse ben de o kimsenin cennete gireceğine güvence veririm”[47] anlamındaki hadis, insanın şehevî arzularına, konuşmasına, yeme ve içmesine dikkat etmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Orucun farz olmasının arka planında, müslümanın cinsel arzularını, konuşmalarını, yemesini ve içmesini kontrol altında tutması, huyunu ve ahlakını güzelleştirmesi ve nefsine sahip çıkabilme yeteneğini kazanması vardır. Bu sebeple Kur'ân ve Sünnette Müslümanlar oruç tutmaya teşvik edilmiş, oruç tutanlar övülmüş ve onlara Allah’ın rahmeti, rızası, sevap ve mükâfâtı va’d edilmiştir. Ahzab suresinin 35. âyetinde on özelliğe sahip olan kadın ve erkeklere mağfiret ve büyük mükâfat olduğu bildirilmiştir: (Peygamberimiz (a.s.), كل عما ابن ادم يضاعف الحسنة بعشر امثالها الى سبعمائة ضعف   “Adem oğlunun her ameline kat kat sevap verilir Bir iyilik on mislinden yedi yüz misline katlanır” buyurmuş, Yüce Allah da   الا الصوم فانه لي و انا اجزي به يدع شهوةه و طعامه من اجلى “Oruç hariç, çünkü oruç benim içindir, onun mükâfatını da ben vereceğim, oruç tutan kimse şehvetini ve yemesin-içmesini benim için terk etmektedir”[48] كل عمل ابن ادم له الا الصيام فانه لي و انا اجزي به   “Oruç hariç, Adem oğlunun her ameli kendisi içindir. Oruç benim içindir, onun ödülünü ben vereceğim"[49] buyurmuştur. ان في الجنة بابا يقال له ريان يدخل منه الصائمون يوم القيامة لا

يدخل منه احد غيرهم “Cennette reyyân adında bir kapı vardır ki buradan kıyamet gününde sadece oruç tutanlar cennete gireceklerdir” [50] ve من صام يوما في سبيل الله باعد الله وجهه عن النر سبعين خريفا “Kim Allah için bir gün oruç tutarsa Allah yetmiş yıllık bir mesafe kadar onu cehennem ateşinden uzaklaştırır”[51] anlamındaki hadisler de orucun değerini ifade etmektedir.

            Oruç tutan insan; -Allah ve Peygambere itaat etmiş ve büyük sevap kazanmış olur. -Allah’ın verdiği nimetlere şükretmiş ve aç kalanların hallerini öğrenmiş olur. -Sağlığını korumuş, nefsini terbiye etmiş ve irâde eğitimi yapmış olur. -Sabır ve metanet kazanmış, kötü söz ve davranışlardan korunmuş olur. -Ahlâkını güzelleştirmiş ve imanının bilincine ermiş olur. -İbadet zevkini tatmış, Allah’ın rızasını ve cennetini kazanmış olur. [1] Bu bölüm Din İşleri Yüksek kurulu Üyesi Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ tarafından hazırlanmıştır. [2] Müslim, Îmân, 1. 5. I, 37, 40. [3] Buhârî, İman, 28. II, 228. Müslim, Salâtü’l-Müsafirîn, 13. II, 523. [4] Rağıb el-Isfehânî, el-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'ân, s-v-m maddesi. [5] Taberî, Cerir b. Abdullah, Câmiu'l-beyân An Te'vîli Âyi'l-Kur'ân , II, 2/130, Beyrut, 1988. 30 cüz, 15 cilt. [6] bk. Taberî, II, 130-131. Yazır, Hamdi, Hak Dîni Kur'ân Dili, I, 626. Eser Neşriyat, İstanbul, 1971. [7] Ahmed, V, 246. [8] Buhârî, Savm, 69. II, 251. Müslim, Sıyâm, 128. I, 796.Tirmizî, Savm, 49. III, 117. [9] Tirmizî, Savm, 46. III, 117. Müslim, Sıyam38. I, 821. Ebû Dâvûd, Savm, 56. No: 2429. II, 811. [10] Buhârî, Savm, 69, II, 251. Müslim, Sıyâm, 113-126. I, 792-795. [11] Tirmizî, Savm, 50. III, 128. [12] Ahmed, V, 246. Tirrmizî, Savm, 41, 54. III, 118, 134. [13] Buhârî Savm, 59. II, 246. Müslim, Sıyam, 197. I, 819 bk. Tirmizî, Savm, 50, 54, III, 128, 135. Nisâî, Sıyam, 78, 82. IV 213, 219. [14] Taberî, II, 130-132. [15] Ahmed, V, 246. [16] Müslim, Sıyâm, 149-150. I, 802, Ebu Dâvûd, Savm, 2. I, 737. [17] Yazır, I, 634-639. [18] Yazır, I, 640-641. [19] Ahmed, V, 246. [20] Tirmizî, Savm, 23. III, 96. [21] Ahmed, V, 247. [22] Buhârî, Savm, 15. II, 231.Ebû Dâvûd, Savm, 1. I, 736. Ahmed, V, 247. [23] Ahmed, V, 247. [24] Müslim, Sıyâm, 7-20. I, 760-762. [25] Tirmizî, Savm, 19. III, 92. [26] Buharî, Savm, 34, II, 238. [27] Ebû Dâvûd, Savm, 44. II, 798. Tirmizî, Savm, 21. III, 94. [28] Nesâî, Sıyam, 62. IV, 150; İbn Mace, Sıyam,3. I, 533. [29] Bakara, 2/184. [30] Tirmizî, Savm, 25-26. III, 98, 100. [31] Buhari, Savm, 26. II, 234; Müslim, Sıyâm,170. I, 809. Ebû Dâvûd, Sıyam, 39. Tirmizî, Savam, 26. III, 100. İbn Mâce, Sıyam, 15. [32] Buhârî, Savm, 22, 25. II, 232. 235; Müslim, Sıyâm, 76-77. I, 780. [33] Tirmizî, Savm, 24-5. III, 97-98. [34] Ebû Dâvud, Savm,, 32. II, 776. Tirmizi, Savm, 25. III, 98. [35] Buharî, Tıb, 11. VII, 14; Sayd, 11. II, 214; Savm, 32. II, 237; Ebû Davûd, Savm, 29, II, 773; İbn Mâce, Sıyâm, 18. I, 537. [36] Tirmizi, Savm 24. III, 97. [37] Ebû Dâvûd, Savm, 38. I, 789. Tirmizî, Savm, 27. III, 101. İbn Mâce, Savm, 14. I, 535. [38] Zâriyat, 51/56. [39] Ankebût, 29/45 [40] Ankebût, 29/45. [41]

Müslim, Sıyâm, 163. I, 807. Buhârî, Savm, 9. II, 228. [42] Buhârî, Savm,11. II, 229. [43] Buhârî, Savm, 9. I I, 228. Ebû Dâvûd, Savm, 25. I, 767. Tirmizî, Savm, 16. III, 87. İbn Mâce, 21. I, 539. [44] İbn Mâce, 21. I, 539. [45] Buhârî, Savm, 11. II, 229. [46] Tirmizî, Deavât, 87. V, 536. [47] Tirmizî, Zühd, 60. IV. 606. [48] Müslim, Sıyâm, 165, I, 807. Tirmizî, Savam, 55. III, 136. [49] Buhârî, Sıyâm, 9. I, 228. [50] Müslim, Sıyâm, 166, I, 808. [51] Müslim, Sıyâm, 168, I, 808.

islam ve Hayat,Güncel Vaaz ve Hutbeler